

**PILOT STUDIJA ZDRAVSTVENIH SOCIJALNIH I
OBRAZOVNIH POTREBA**

**MAPA POTREBA I RESURSA NA PODRUČJU OPŠTINE
DOBOJ I MJESNE ZAJEDNICE “DONJI GRAD”**

IBHI, Septembar 1998

1.UVOD

1. Značaj pristupa i istraživanja potreba i resursa na nivou lokalne zajednice

Izgradnja modernog civilnog društva se zasniva na jačanju lokalne samouprave. Iskustva mnogih zemalja a posebno zemalja u tranziciji pokazuju da veće uključivanje i veće učestvovanje samih građana u životu zajednice, doprinosi njenom bržem razvoju, promovirše građansku svijest, mobilizirajući pojedinačne i zajedničke napore na rješavanju zajedničkih problema.

Prema ustavnim određenjima u BiH, lokalna zajednica je definisana kao opština i predstavlja osnovnu društveno-političku i ekonomsko-socijalnu razvojnu jedinicu. Obzirom da se BiH nalazi u periodu tranzicije, lokalna zajednica prije svega svoj razvoj treba da bazira dajući šansu građanima da aktivno učestvuju u identifikaciji svojih potreba, da evaluiraju lokalne resurse i snage, da se samoorganizuju i razvijaju segmente građanskog društva. Ovakvim pristupom lokalna zajednica daje šansu građanima da aktivno učestvuju u svim fazama razvojnog procesa svoje zajednice: identifikacije potreba, utvrđivanje strategije i plana razvoja po principu prioritnosti, implementaciji i kontroli.

Polazeći od ovakvih pretpostavki, a koristeći međunarodna iskustva razvoja lokalne zajednice i civilnog društva, svoja programska opredjeljenja u podršci obnove i razvoja lokalne zajednice a preko zaštite najugroženijih građana u zdravstvenom, socijalno-zaštitnom i obrazovnom sektoru, inaugurirao je UNOPS-PRINT PROJEKT, svojom Pilot studijom Mape potreba i resursa na području opštine (Travnik, Kakanj, Zavidovići i Doboj).

U realizaciji ove pilot studije, pored stafa PRINT-a uključen je i staf IBHI-ja sa angažiranim domaćim ekspertima.

Projekat Mape potreba i resursa na području opštine Doboj, kao pilot studije eksperimentalno je realiziran na ustanovljavanju potreba i resursa na području Mjesne zajednice Donji Grad, kao mikro lokalne zajednice. Rezultati dobiveni pilot eksperimentalnom studijom na nižem/mikro lokalnom nivou (MZ Donji Grad) treba da odlikuju Mape potreba i resursa lokalne zajednice/opštine u cjelini.

2. Potreba za integrisanim pristupom u rješavanju zdravstvenih socijalno-zaštitnih i potreba u segmentima obrazovanja

U realizaciji ove pilot studije, primjenjujući već pomenutu metodologiju a polazeći od principa decentralizovane kooperacije, prišlo se formiranju Područne radne grupe na nivou Mjesne zajednice Donji grad (PRG) te Opštinske radne grupe na nivou opštine Doboj (ORG lokalne zajednice/opštine).

U Radne grupe uključeni su predstavnici zdravstveno, socijalno i obrazovno ugroženih kategorija stanovništva, predstavnici lokalnih institucija/javnih službi: Doma zdravlja, Centra za socijalni rad, Doma za stara lica, Dječijeg obdaništa, predstavnici Organizacija civilnog društva /udruženja građana, humanitarnih organizacija i dr. te predstavnici lokalnih organa vlasti.

Projekt, pored ustanovljavanja Mape potreba i resursa kroz neposredno uključivanje segmenata civilnog društva i predstavnika vlasti, ima za cilj da ostvari integrisani pristup međusobno nužno povezanih sektora koji se brinu o najugroženijem dijelu stanovništva i to: zdravstvenog, socijalno-zaštitnog i obrazovnog sektora. Ovakav pristup vodi ka racionalizaciji službi, kadrova i sredstava, zadovoljavanje potreba približava najugroženijim, kako u institucionalnom tako i u vaninstitucionalnim oblicima zaštićivanja. Ovim pristupom smanjuje se i komplikovano višestrano administriranje.

Ovim modelom zadovoljavanje potreba ostvaruje se u mjestu/lokalitetu življenja najugroženijih građana koji su u to stanje došli zbog posljedica rata ili zbog bio-psiho i socijalno –ekonomskog statusa pojedinaca ili socijalnih grupa.

3. Opšti značaj lokalne zajednice i integrisanog pristupa za novi model socijalne zaštite, zdravstva i obrazovanja – cilj projekta

Jedno od glavnih dostignuća civilnog društva i razvoja lokalne zajednice je integrisani pristup zadovoljavanju osnovnih ljudskih potreba, napose ovih potreba kod ugroženih građana. Pored stanovanja, odjevanja i prehrane kao individualnih potreba svakog pojedinca i porodice, potrebe za dobrim zdravljem, socijalnom sigurnošću i obaveznim obrazovanjem predstavljaju fokusnu tačku u kojoj je mjeri dobrobit ostvarena na lokalnom nivou. Zbog toga, a posebno u postratovskim uslovima i drugim nedaćama, ove posljednje potrebe predstavljaju nerazdvojivu cjelinu i ostvaruju se uz organiziranu podršku institucionaliziranih sistema države i društva. Ovi sistemi u parcijalnom i razdvojenom djelovanju nemaju potrebni kontinuitet, istovremeno ne pružaju podršku i usluge. Potenciraju profesionalizaciju na uštrb razvoja segmenata civilnog društva i sa svog uklona djelovanja određuju prioritetsnosti, što nije uvijek u skladu sa očekivanjima njihovih otuđenih klijenata. Zbog toga, a iz razloga već pomenutih principa racionalizacije, princip integrisanog pristupa zdravstvenog, socijalnog i obrazovnog sektora se pokazao opravdanim. Ovaj pristup se posebno očekuje kod najugroženijih kategorija, a posebno kod osamljenih i bolesnih starih ljudi, invalida, mentalno retardiranih, samohranih roditelja sa djecom i dr. Podrška ovim principima najbolje se ostvaruje primjenom metoda tzv. Socijalno-zdravstvene akcije.

Integrisani pristup treba shvatiti kao novi socijalni pokret, koji ima za cilj da ostvari akciju za socialnu pravdu koja omogućuje nove paradigme za pojedince, porodice i socijalne grupe uz uvažavanje njihovih iskazanih potreba i omogućavanja da dođu do izražaja njihove otkrivene snage i organizirani resursi.

Osnovni cilj projekta je da se pruži podrška lokalnoj zajednici u obezbjeđivanju uslova za zadovoljavanje najurgentnijih potreba koje su identifikovale Radne grupe na sva tri nivoa, a koje se odnose na grupe stanovništva koje su najviše pogođene posljedicama rata.

Kao drugi, krucijalni cilj je taj da pogođene društvene grupe, kao segmenti civilnog društva, iskažu svoje potrebe, otkriju svoje sposobnosti i snage i da iz narodne perspektive demokratski participiraju u zadovoljavanju svojih potreba i da učestvuju u planiranju socio-ekonomskog razvoja svoje lokalne zajednice.

Treći cilj ima za zadatak da utiče na demarginalizaciju najugroženijih grupa, da razvija njihove

kapacitete kako bi iste organizovano vršile uticaj na lokalna planiranja opšteg razvoja, što je primjereno civilnom društvu.

4. Metodologija rada u okviru PRINT projekta

Cilj i zadaci Print projekta:

Print projekat je razvojni projekat i ima za cilj davanje podrške reorganizaciji civilnog društva i njegovom globalnom razvoju, počevši od procesa rekonstrukcije, obnove privrede do procesa demokratskog razvoja.

Organizacije Ujedinjenih naroda - UNOPS i UNDP realizatori su Print projekta koji finansira italijanska vlada sa zadatkom da pomogne ekonomski razvoj, obrazovanje, zdravstvo i socijalnu zaštitu, ljudsko pravo i okoliš, u četiri bosanskohercegovačke opštine: Travnik, Zavidovići, Kakanj i Doboje.

U mjesnoj zajednici "Donji Grad" Doboje, Print projekat je dobio pravu ulogu. Mali je broj projekata koji su realizovani na području ove opštine tako da se Print našao tamo gdje je najpotrebniji i gdje su do punog izražaja došle sve njegove prednosti. One se mjere postignutim rezultatima koji se ogledaju u više segmenata između ostalog najizraženije je ostvarenje uspješne komunikacije lokalnih vlasti i civilnog stanovništva, njihovo zajedničko uključivanje u rješavanju lokalnih problema i potreba kao jednom od kriterija na putu razvoja civilnog društva.

Print projekat nastavlja izgrađivanje aktivnosti poduzetih u okviru "Atlas" projekta a odnose se na kreiranje i jačanje mreže više od sto italijanskih lokalnih zajednica povezanih sa dvadeset opština u Bosni i Hercegovini. Ova mreža poboljšava i veze između dobrovoljne repatrijacije izbjeglica Bosne i Hercegovine i društveno - ekonomskih, rehabilitacionih aktivnosti, koje su predviđene projektom u navedenim opštinama u Federaciji Bosne i Hercegovine (Srednje-Bosanski i Zeničko-Dobojski Kanton) kao i u Republici Srpskoj - regija Doboje.

Organizaciona struktura aktivnosti – Područna radna grupa (PRG)

U pilot području MZ "Donji Grad" formirana je Područna radna grupa (PRG) čiji sastav ne čine samo pojedinci iz lokalnih institucija sa službenim ovlaštenjima već se u njenom sastavu nalaze predstavnici lokalnih NVO, predstavnici udruženja građana, volonteri i obični građani - stanovnici pilot područja. Zadatak Područne radne grupe je da u projekat "Mapa potreba i resursa zajednice" uključi što je moguće veći broj članova zajednice s ciljem, pravilnog analiziranja i identifikovanja stvarnih problema u vlastitoj sredini i, biranje i korištenje postojećih resursa kao najprihvatljivijeg rješenja za identifikovane probleme. Dva predstavnika su odabrani i uključeni u Opštinsku radnu grupu.

Opštinska radna grupa (ORG)

Opštinsku radnu grupu čine predstavnici opštinskih institucija, ljudi različitih profesija, koji rade na unapređivanju kvaliteta života i razvijanju i sprovođenju aktivnosti na planu humanog razvoja. Opštinska radna grupa je imala zadatak da prati,

proces izrade “Mapa potreba i resursa zajednice” koji sprovodi Područna radna grupa, učestvuje u iznalaženju rješenja za zadovoljavanje najurgentnijih potreba ugroženih kategorija stanovništva i, jača odnose između lokalnih institucija i građanskog društva. U okviru Opštinske radne grupe svaka institucija i organizacija razmatra problematiku lokalne zajednice sa svog aspekta i donosi odluke za moguća rješenja.

Na opštinskom nivou je uspostavljen i ured za implementaciju (IU) koji vode “field” službenici iz Italije uz pomoć domaćeg osoblja. Oni su odgovorni za lokalno planiranje i operacione aktivnosti u uskoj saradnji sa lokalnim vlastima i lokalnim stanovništvom, prateći metodologiju društvenog učešća kroz projekat “Mape potreba i resursa zajednice. Uredom za implementaciju upravlja italijanski lokalni komitet koji je implementiran “Atlas” projektom. Za područje opštine Doboj službom za implementaciju upravlja italijanski lokalni komitet Schio.

Entitetske radne grupe i državna radna grupa

Metodologija Print projekta, pored Područne i Opštinske radne grupe podrazumijeva i formiranje radnih grupa na entitetskom i državnom nivou. Ove radne grupe imenuju nadležna ministarstva. Cilj ovako konstituisanih Radnih grupa je uspostavljanje “Decentralizovane saradnje.” Ovaj oblik saradnje se sprovodi putem tehničke razmjene osoblja koja ima za cilj sticanje saznanja o novim organizacionim modelima u drugim evropskim zemljama (Italija) i mogućnosti njihove primjene i usvajanja na našim prostorima. Oblik “Decentralizovane saradnje” pomaže razvijanju kooperacije i solidarnosti i, stimuliše učešće i odgovornost zajednice na prevazilaženju vlastitih teškoća. Ove veze koriste učenju i razmjeni iskustava drugih zemalja (kultura) u raznim segmentima društvenog razvoja.

Proces pripreme/obuke i pozitivni efekti metodologije učešća u radu na Mapi mjesne zajednice “Donji Grad”

“Mapa zajednice” je metodologija koja u cjelosti zavisi od motivacije cjelokupne zajednice i određivanja načina na koji će se postupiti radi postizanja konačnog cilja. U tom procesu najvažnije je bilo uočiti i adekvatno upotrijebiti identifikovane izvore-resurse zajednice. Uključivanje zajednice u rad na projektu “Mape potreba i resursa zajednice” izgradilo je osjećaj jedinstva i solidarnosti - ljude je zbližila činjenica da svi imaju slične poteškoće a koje su ranije doživljavali isključivo kao individualne probleme. Ovakva metodologija rada doprinijela je poboljšanju odnosa između stanovništva i lokalnih institucija vlasti te je među njima uspostavljena konstruktivna veza i saradnja. Koncept cjelokupnog projekta nije se ograničio samo na lokalno stanovništvo već je u proces uključio i institucije, udruženja, nevladine organizacije.

Proces pripreme/obuke rada na “Mapama područja” se odvijao tokom trodnevnog seminara. Obuka je imala za cilj pojačavanje motivacije učesnika, objašnjenjima ciljeva koji se projektom žele postići i preimućstva koja će iz toga proisteći.

Teme izlagane na seminaru su obrađivale sljedeću problematiku:

- Tranzicija međunarodne pomoći u BiH i razvoj civilnog društva.
- Povezivanje zdravstvenog sektora i socijalne zaštite.
- Vodič za implementaciju projekta “Mape potreba i izvora zajednice.”
- Interaktivna vježba među članovima grupe (rješavanje jednog problema) koja je

imala za cilj izražavanje mišljenja o problemima u zajednici, pokušaj da se utiče na odluke vezane za te probleme i iznalaženje najprihvatljivijih rješenja unutar zajednice.

Održavanju seminara prethodili su obilasci na terenu koji su imali cilj:

- Prikupljanje podataka za sticanje što realnije slike područja u kojima se sprovodi projekat "Mape potreba i resursa zajednice".
- Upoznavanje raspoloženja, želja i mogućeg otpora članova zajednice za sprovođenje projekta.
- Vođenje razgovora (grupni i individualni) sa članovima Opštinske i Područne radne grupe radi predstavljanja suštine projekta, isticanje prednosti i kvaliteta projekta čime se pobuđivala želja za učestvovanjem.
- Savladavanje prepreka pri prvim kontaktima koji su se ogledali u ravnodušnosti, sumnjičavosti, nepovjerenju onih kojima je projekat bio namijenjen.
- Kontinuirano izgrađivanje i očuvanje povjerenja.

Način prikupljanja podataka i izvori podataka

Kao tehnika za prikupljanje podataka korišten je Upitnik - otvorenog tipa koji je izradila Područna radna grupa. Pitanja u Upitniku su formulisana tako da su stanovnici mjesne zajednice "Donji Grad" imali mogućnost davanja slobodnih odgovora a kao rezultat dobila se realna slika stanja potreba stanovništva. Upitnik-anketu je izradila Područna radna grupa a anketiranje su sproveli učenici Medicinske škole I Gimnazije u Doboju.

2. PILOT PODRUČJE MJESNA ZAJEDNICA "DONJI GRAD"-STANJE U MJESNOJ ZAJEDNICI

1.Opšti podaci (lokacija, površina, stanovništvo) i specifičnosti mjesne zajednice

Mjesna zajednica "Donji Grad"smještena je u starom dijelu gradske jezgre, odmah ispod gradske čaršije i dobojske tvrđave.Upravo na tom mjestu grad je počeo da se širi u urbanu sredinu. Sa istočne i dijelom sjeverne strane granica je rijeka Bosna.Tu je nasip na kojem je napravljen magistralni put Sarajevo-Beograd-Zagreb. Mjesna zajednica se prostire južno sve do centralne gradske jezgre.

Pored stambene zone u ovoj mjesnoj zajednici su smještene i institucije od vitalnog značaja za gradsko stanovništvo: škole, zdravstvene ustanove, administrativne ustanove i dio industrijske zone grada: pekara, trgovinsko preduzeće"Izbor," industrijsko preduzeće "Montaža"i dr.

U mjesnoj zajednici "Donji Grad" živi 7.000 stanovnika u 1750 domaćinstava.

2.1. STANJE U OPŠTINI DOBOJ

1. Opšti podaci (površina, stanovništvo, organizacija mjesne zajednice)

Nalazi se na ušću Spreče u Bosnu. Prvi put se pominje 1415. godine. Od XVII do XIX stoljeća vode se oko njega borbe između Austrije i Turske.

U administrativnom smislu je bio grad i sjedište opština u Bosni.
 Željezničko raskršće, razvijena bila industrija autodijelova i prerada poljoprivrednih proizvoda.
 Površina 697 km².

Osnovni demografski i socijalno-ekonomski pokazatelji

	1991.	1997.
Stanovništvo	102.549	75.000
Raseljena lica	-	25.000
Stanovništvo po dobnoj skupini:		
0 - 6	14.876	
7 - 18	16.667	
19 - 64	61.675	
>65	9.331	
Broj radnika	21.292	10.370
% radnika u odnosu na ukupan broj stanovništva	20,76	13,8
Broj penzionera		7.034
Broj lica korisnika socijalnih primanja		23.500
Broj lica kojima je potrebna socijalna zaštita		39.120

2. Stanje socijalne zaštite

Polazeći od činjenica, da 33,3% stanovništva je izbjeglička populacija i da samo 7,4% privrednih subjekata je u funkciji, onda je jasno kakva je potreba za socijalnim zbrinjavanjem. Procjena je da se 39.120 građana, nalazi u potrebi za socijalnim zbrinjavanjem, što predstavlja 52,16% od ukupnog stanovništva opštine.

U opštini djeluje Centar za socijalni rad, koji kao višefunkcionalna ustanova čija osnovna djelatnost treba da zadovolji socijalno-zaštitne potrebe građana, sprečava uzroke i otklanja posljedice nastajanja socijalnih problema u sredini i šire. Međutim, ovaj Centar radi i sa raseljenim licima kao i sa radno sposobnim stanovništvom koje se našlo u potrebi socijalnog zbrinjavanja

Ukupno registrovanih lica koja po raznim vidovima primaju pomoć humanitarnih organizacija je 23.500, što je 31% od ukupnog broja stanovnika. Broj registrovanih korisnika socijalne zaštite u Centru za socijalni rad je 13.866.

Struktura je sljedeća:

- materijalno neobezbjedena i za rad nesposobna lica	615
- invalidi	493
- stara lica bez porodica	45
- ostalo	12.713

	13.866 Ukupno

Broj djece bez jednog roditelja je 1.145. Ratnih siročadi je registrovanih 12.

Uglavnom žive od dodataka na djecu i porodične penzije.

Materijalnu pomoć prima 681 lice, od toga 615 stalnu novčanu pomoć, a 45 za njegu drugih lica i povremenu 21 lice. U druge porodice je smješteno 5 lica, a u ustanove socijalne zaštite 26. Broj vaspitnih mjera izrečenih prema maloljetnim osobama je 66. Bez oba roditelja je 13, a napušteno od roditelja je 21, a oduzeto zbog neispunjavanja roditeljskih dužnosti 3 djece, što je ukupno 37. Djeca ometena u psiho-fizičkom razvoju i vaspitno zpuštena 141. Ukupno djece korisnika socijalne zaštite je 178.

3. Stanje zdravstvene zaštite

Doboj je regionalni medicinski centar. Tokom rata je oštećeno preko 40% objekata i opreme. Dom zdravlja sa 10 područnih ambulanti, uključujući i prigradski dio Doboja.

Zdravstveni radnici	1991.	1997.
Dr. medicine ukupno	264	105
- Specijalista	156	66
- Stomatologa	27	8
- Farmaceuta	62	10
- VZT	93	40
- SZT	803	425
Broj ljekara na 1000 stanovnika	2,5	1,4

Rat i ratna razaranja su veoma uticali i promjenili zdravstveno stanje stanovništva. Rezultat toga je da su vodeće infektivne bolesti: varicela, scabies, entorokolitis, tbc, i druge.

Vodoopskrbni objekti su takođe stradali u ratu. Oni koji su u funkciji održavaju se.

U skladu sa Zakonom o zdravstvenoj zaštiti, finansiranje je iz budeta putem fondova. Sredstva se obezbjeđuju putem republičkog i opštinskog budeta i ličnog učešća (participacija). Participacije je oslobođeno najugroženije stanovništvo u skladu sa zakonima. Međutim, ova sredstva nisu ni izdaleka dovoljna da pokriju potrebe u zdravstvu. Na području opštine ima oko 40.000 građana koji nisu zdravstveno osigurani.

4. Stanje u obrazovanju

U funkciji su dvije predškolske ustanove. Obuhvaćeno je 198-oro djece. Zaposleno je 26 radnika, od toga 4 po ugovoru. Nedostaje minimum jedno obdanište sa velikim kapacitetom, jer već sada ima prijavljenih 60 djece. Tokom rata su uništena dva obdaništa. Obnovljeno je jedno obdanište.

Na opštini ima 13 osmogodišnjih i 26 četvororazrednih škola, organizovanih u 9 samostalnih osnovnih škola - javnih ustanova (1991 godine 51 škola). Osnovnu školu

pohađa 6.218 učenika (1991. -11.958), i 62 učenika u osnovnoj muzičkoj školi. Nema saznanja da ima djece neobuhvaćene obaveznim vidom školovanja. Tokom rata sa većim ili manjim oštećenjem je stradalo 28 škola. Do sada je obnovljeno 8 osnovnih škola.

U Doboju postoji 6 srednjih škola. Svi srednjoškolci su smješteni u 100 odjeljenja. Obuhvaćeno je 2.952 učenika (1991.- 5.429).Nijedan objekat nije u potpunosti porušen, ali su pretrpjeli znatna oštećenja.

Specijalno obrazovanje ima 3 odjeljenja, sa 20 učenika. Sistem je regulisan Republičkim zakonom.

Nema privatnih i vjerskih škola.

Materijalni položaj obrazovanja je dosta težak, bilo kada je riječ o isplatama plata zaposlenih radnika, bilo o potrebnoj opremi ili nabavci novih učila.

5. Stanje u drugim sektorima, prije svega ekonomiji, koja utiče na situaciju u posebnim sektorima

Stanje u ekonomskoj sferi u opštini

Grad je pretrpio ratna razaranja, što je ostavilo posljedice na opšte stanje. Oko 18.417 stambenih jedinica su potpuno ili djelimično razrušene. Stepen iskorištenosti privrednih kapaciteta je 7,4%, tako da je broj državnih i privatnih registrovanih i prijavljenih preduzeća na opštini samo 218.

Željeznički saobraćaj je u poslijeratnom vremenu uspostavljen prema Banjaluci, Šamcu i Petrovu. Razlog za ovo je veliki broj oštećenih objekata i pruga. Lokomotive i vagoni ako nisu uništeni tokom rata, onda je jedan veliki broj stradao zbog dugog stajanja. Nedostaju sredstva za popravke pruga i objekata uz pruge, bezbjedonosne signalizacije i obnovu lokomotiva i vagona.

Što se drumskog saobraćaja tiče, vozni park je uništen ili oštećen. Opština je autobuskim linijama povezana sa većim gradovima. Problem je kako nabavka novih, tako i održavanje postojećih koji su u eksploataciji.

Poštansko-telegrafski saobraćaj u opštini funkcioniše.

Grad i prigradska naselja su redovno snabdjevena vodom. Veći dio vodovodne i kanalizacione mreže je oštećen, tako da se često kvari i dolazi do prekida u snabdjevanju vodom. Seoska naselja se snabdjevaju iz mjesnih izvora. Nema mogućnosti za većim investicionim ulaganjem, što ima odraza na zdravstveno stanje stanovništva.

Veći broj objekata u elektro sistemu (trafo stanice i stubovi) su tokom rata oštećeni.

Uspjelo je da se obezbjedi da se naseljena mjesta napajaju strujom.

2.2. IZRADA MAPE MJESNE ZAJEDNICE "DONJI GRAD" I DOBIVENI REZULTATI

1. Specifičnosti u načinu organizovanja mjesne zajednice "Donji Grad" pri izradi Mape

Trodnevni seminar održan od 5-7 februara 1998 godine u organizaciji IBHI-a zaokupio je pažnju 26 učesnika Područne i Opštinske radne grupe aktuelnom problematikom obrađivanom u okviru tema: Tranzicija međunarodne pomoći u BIH I i razvoj civilnog društva, Povezivanje zdravstvenog i socijalnog sektora i dr. Posebno je isticana uloga NVO sektora u ostvarivanju pozitivnih promjena u vlastitoj zajednici. Aktivnost učesnika bila je naročito izražena trećeg dana seminara u okviru praktičnih vježbi koje su predstavljale osnovu za budući rad na terenu u realizaciji Print projekta. Postala je jasnija suština i važnost vlastitog učešća i mogućnost udovoljavanja potrebama sopstvene zajednice. Kao ozbiljan problem učesnici su isticali problem motivisanja i uključivanja što većeg broja članova zajednice u rad na Print projektu.

Kako bi došli do što realnije slike postojeće situacije, naročito o potrebama najugroženijih kategorija stanovništva, Područna radna grupa je uz uvažavanje sugestija IBHI eksperata, izradila Upitnik-anketu kao instrument za prikupljanje potrebnih podataka. Posebna pažnja se pridavala kvalitetu odgovora (rješenja) koji su upućivali na postojanje resursa u vlastitoj sredini koji mogu doprinijeti rješavanju određenog problema.

Anketu-Upitnik je sprovedla grupa od 180 učenika završnih razreda Medicinske škole i Gimnazije što je ujedno bio i način aktivnog uključivanja što većeg dijela zajednice u identifikovanju i iskazivanju mišljenja o zajedničkim problemima. U vrijeme sprovođenja ankete stanovnici mjesne zajednice su informisani putem medija o sprovođenju i ciljevima Print projekta. Ujedno su pozivani na saradnju i pomoć u realizaciji projekta. Svi koji su radili na anketiranju stanovništva imali su odobrenje za rad Skupštine opštine Doboj u trajanju od dva mjeseca.

IBHI PRINT/UNOPS- tim je prisustvovao svim sastancima organizovanim od strane Područne radne grupe. Grupu su većinom činile žene, pretežno majke djece sa različitim oblicima smetnji u razvoju. U Print projektu, su vidjele mogućnost za stvaranje boljih uslova za život i školovanje djece u stanju specijalne potrebe. Taj entuzijazam i visoka motivisanost za rad na projektu nije ih napuštala ni u vrijeme kad su postojale ozbiljne smetnje i pritisci od strane lokalnog stanovništva zbog njihovog učešća u projektu. Od samog početka nije postojala podrška za rad na projektu ni od strane koordinatora Područne radne grupe koji je istovremeno bio i predsjednik mjesne zajednice "Donji Grad". Kako je odbio dalje učešće u radu na projektu, Područna radna grupa je izabrala koordinaciono tijelo od tri člana koje je vodilo i zastupalo Područnu radnu grupu do izbora novog koordinatora. Ubrzo je za koordinatora izabrana žena koja je vrlo uspješno vodila Područnu radnu grupu do konačne realizacije Projekta.

Rad na izradi Mape trajao je tri mjeseca. Područna radna grupa je imala plansku

podjelu zadataka za svakog člana unutar grupe. Najveći problem za članice Područne radne grupe je bio, kako uskladiti obaveze između specifičnih potreba njihove djece, sa obavezama za rad na izradi Mapa područja s obzirom da je to angažovanje zahtijevalo dosta truda i slobodnog vremena. Ove žene su često bile primorane dovoditi svoju djecu na sastanke Područne radne grupe kako bi se rad na izradi Mapa mogao odvijati. Ono što je davalo olakšicu i podstrek za rad ogledalo se u podršci Opštinske radne grupe i njenog koordinatora koji je dao maksimalan doprinos za realizaciju Print projekta na području ove mjesne zajednice. Često je prisustvovao sastancima Područne radne grupe i s obzirom na poznavanje domaćih resursa pomagao u iznalaženju najracionalnijih odgovora na iskazane potrebe identifikovane od strane Područne radne grupe.

Sastancima Područne radne grupe često je prisustvovao i član IBHI ekspertnog tima čiji su savjeti iz oblasti zdravstvenog sektora davali odgovore na mnoga nerazjašnjena pitanja. Tako je uspostavljen dijalog između ugroženih kategorija stanovništva, predstavnika lokalnih institucija i priznatih eksperata a u cilju zajedničkog iznalaženja rješenja za postojeće probleme lokalne zajednice.

Podsticajno su djelovale posjete Zavidovićima i Kaknju - Pilot opštinama u kojima se sprovodio identičan projekat. Razmjenjivana su iskustva u raznim segmentima društvenog razvoja. Posjete su doprinijele izgrađivanju jedinstva i solidarnosti i razmjeni iskustava na prevazilaženju istih teškoća.

Poseban podstrek za rad Područnoj radnoj grupi davalo je saznanje da su obezbijedena finansijska sredstva u okviru Print projekta za realizaciju najurgentnijih potreba mjesne zajednice.

Prezentacija Finalne mape održana je 12.5.1998 godine uz prisustvo medija. Pored posebno izrađene Finalne mape prezentirane su i četiri Pojedinačne mape koje su predstavljale četiri različite zone koje čine područje mjesne zajednice "Donji Grad." Mape su sadržavale i simbole usaglašene od strane Područne radne grupe kako za individualne tako i za kolektivne potrebe. Za razliku od ucertanih simbola na Pojedinačnim mapama, Finalna mapa je sadržavala pokretne simbole uz pomoć kojih je omogućena promjena slike realnosti postojećeg stanja u slučaju izmjene stanja na terenu. Prezentaciji Finalne mape su prisustvovali članovi Područne i Opštinske radne grupe, predstavnici lokalnih institucija, IBHI, IBHI-ekspertni tim, UNOPS, UNOPS/PRINT -Doboj, lokalno stanovništvo.

Sedam dana prije prezentacije, Finalna mapa je bila izložena u Osnovnoj školi "Vuk Karadžić" tako da je lokalno stanovništvo koje nije učestvovalo u diskusiji o Mapi, nakon vidjenja Mape moglo dati svoje komentare i sugestije.

2.Rezultati dobiveni izradom Mape potreba i resursa zajednice

Rezultati dobiveni izradom Finalne mape proistekli su iz rezultata dobivenih istraživanjem, putem Upitnika-ankete, na području mjesne zajednice "Donji Grad." Anketirano je 3.388 stanovnika koji žive u 847 domaćinstava. Mnogi individualni problemi dobili su značenje kolektivnih i na njihovom rješavanju angažovana je cijela lokalna zajednica uključujući i lokalne institucije. Područna radna grupa je bila homogena i jedinstvena, a zbližila ih je činjenica da imaju iste poteškoće pri iznalaženju rješenja za unapređenje života najugroženijih kategorija stanovništva, prvenstveno djece sa smetnjama u razvoju. Upitnikom-Anketom se došlo do podataka koji ukazuju na neke konkretne činjenice, identifikujući određene ugrožene kategorije stanovništva:

Stara lica		
žive sami-ukupno		67
materijalno neobezbijeđeni-ukupno		67
nesposobni za samostalan rad-ukupno		63
Djeca socijalno ugrožena		
bez oba roditelja-ukupno		1
bez oca-ukupno		101
bez majke-ukupno		9
Zdravstveno stanje anketiranih		
hronični bolesnici-ukupno		207
hronični bolesnici-nepokretni-ukupno		21
Invalidi-ukupno	211	
vojnih žrtava rata-ukupno		107
civilnih žrtava rata -ukupno		31
odraslih osoba-ukupno		57
djeca-ukupno		16
Invalidi koji imaju razna tjelesna oštećenja		
oštećenje vida-ukupno		58
oštećenje sluha-ukupno		32
oštećenje govora i glasa-ukupno		2
psihičko oštećenje-ukupno		27
kombinovane smetnje-ukupno		134
Prihodi		
nema primanja-ukupno		143
penzionera-ukupno	26	
samostalna djelatnost-ukupno		50
prima LD-ukupno		394
Status domaćinstva		
domicilno		498
raseljeno		290
izbjeglice		57
povratnici		2

Na području opštine Doboj živi 40.000 osoba koje nemaju zdravstvenu zaštitu.

Područna radna grupa je došla do saznanja da treba što više raditi na izgrađivanju izmjene stava i odnosa okoline prema kategorijama stanovništva koje su u stanju specijalne potrebe. Do sada nije postojalo pravo razumijevanje niti su ponuđena pogodna rješenja, a prije svega, nedostaje neophodna moralna i finansijska podrška onim osobama koje podnose najveći teret brige za takve osobe. U prilog rješavanju problema socijalizacije djece sa smetnjama u razvoju prihvaćen je eksperimentalni projekat Integracije djece sa smetnjama u razvoju u redovan sistem školovanja.

3. Problemi u izradi Mape (odnos građana mjesne zajednice i javnih institucija)

Područna radna grupa nije imala mjesto stalnog okupljanja i prostor za rad na izradi Mape. U početku se koristila učionica Osnovne škole a kasnije prostor kancelarije Print u Domu Zdravlja- Doboju.

Problem neprihvatanja realizacije Projekta od strane većeg dijela stanovnika mjesne zajednice, proistekao je iz više razloga:

- Stanovništvo je izgubilo povjerenje u rad humanitarnih organizacija - malo je realizovanih projekata a mnogo obećanja. Teško je ostvariti motivisanost za rad jer vlada opšte nepovjerenje i zatvorenost prema svemu što dolazi kao humanitarni projekat "iz vana".
- Sumnja u iskrenost humanitarnih namjera u okviru projekta
- Strah stanovništva da će učešćem u projektu imati ličnih neprijatnosti.

Što se saradnje sa opštinskim institucijama tiče ostvarena je maksimalna saradnja i podrška u realizaciji projekta "Mape potreba i resursa zajednuce"

2.3. UTVRĐENI PRIORITETI MJESNE ZAJEDNICE "DONJI GRAD" U RJEŠAVANJU POTREBA

Finalna Mapa je poslužila kao instrument Područnoj i Opštinskoj radnoj grupi za analizu i pravljenje budućeg plana razvoja područja uz maksimalno uvažavanje i korištenje postojećih resursa. Lista prioriteta mjesne zajednice "Donji Grad" ukazuje na najurgentnije potrebe stanovništva sa predloženim najracionalnijim rješenima i planom aktivnosti.

Dokument liste prioriteta mjesne zajednice "Donji Grad" je rezultat ozbiljnog šestomjesečnog rada na projektu. Za Okruglim stolom koji je održan 29.7.1998 godine u Doboju, u hotelu Bosna, prezentiran je Dokument liste sljedećih prioriteta:

PRIORITETI PODRUČNE RADNE GRUPE

1. Proširenje kapaciteta obdaništa "Majke Jugović"-mogućnost uključivanja djece sa smetnjama u razvoju
2. Opremanje dnevnog boravka i kuhinje u osnovnoj školi "Vuk Karadžić"
3. Sala za kineziterapiju za potrebe djece sa smetnjama u razvoju i invalida
4. Uređenje parkova i zelenih površina
5. Ortopedska pomagala
6. Lijekovi i hrana
7. Patronažna služba
8. Smještaj starih i iznemoglih lica u Dom penzionera
9. Omladinski dom – Centar za mlade
10. Prevoz djece sa smetnjama u razvoju od škole do kuće
11. Sportski tereni i igrališta
12. Opremanje i adaptacija sportskog objekta "Sokolski Dom"
13. Popravak vodoinstalacija
14. Popravak devastiranih objekata- kuća
15. Odvoz smeća
16. Bazen
17. Sanacija ulica
18. Sanacija i izgradnja ulične rasvjete
19. Izgradnja još jednog obdaništa i jaslica
20. Uklanjanje arhitektonskih barijera

21. Zatvaranje ulice Vojvode Mišića za saobraćaj
22. Adaptacija prostora za potrebe guslarskog društva "Đura Jakšić"
23. Adaptacija zgrade za potrebe članova Saveza slijepih.
Za Okruglim stolom, uz saglasnost koordinatora Opštinske i Područne radne grupe, mjesne zajednice "Donji grad," listi prioriteta dodat je prioritet:
24. Izgradnja ili rekonstrukcija glavne bolničke kapije i proširenje prilaza kapiji opšte bolnice "Sveti Apostol Luka"

Sve aktivnosti zajednice sprovedene u ovoj M.Z. u proteklih šest mjeseci u radu na projektu "Mape potreba i resursa zajednice" kao i planirane aktivnosti koje će se sprovesti u budućnosti, pretpostavka su održivog humanog razvoja što je ujedno doprinos razvoju civilnog društva.

Okruglom stolu je prisustvovalo 38 učesnika: predstavnici Opštinske i Područne radne grupe, predstavnici opštinskih institucija, Područna radna grupa - Kakanj, IBHI I IBHI-expertni tim, UNOPS, UNOPS/PRINT-Doboj, WHO, UNDP/VEEP, SFOR - predstavnik danskog bataljona.

Doprinos UNOPS-a u realizaciji prioriteta Područne radne grupe MZ "Donji Grad" - Doboj

Proširenje kapaciteta obdaništa "Majke Jugović", mogućnost uključivanja djece sa smetnjama u razvoju

- Print je zainteresovan za finansiranje opremanja, drugog sprata ovog obdaništa. Cilj je (povećanje kapaciteta obdaništa, podizanje predškolskog obrazovanja na viši nivo i mogućnost, da ovu predškolsku ustanovu pohađa još 60-oro djece koja trenutno čekaju na upis)
- Opštinske vlasti moraju garantovati održivost projekta što znači da se u narednih nekoliko nedjelja procijeni i osigura sljedeće:
 1. Da će u obdaništu raditi dovoljno nastavnog i drugog potrebnog osoblja, što garantuje da će se osigurati sve potrebne usluge od momenta kad se poveća kapacitet obdaništa.
 2. Da se mogu pokriti svi tekući troškovi.
- Iskazani prioritet je u direktnoj vezi sa obrazovnim sektorom i povećanje kapaciteta obdaništa može biti početni korak u sprovođenju eksperimentalnog Projekta integracije djece sa smetnjama u razvoju, u redovan sistem obrazovanja. O ovom pitanju će se obaviti dodatne konsultacije sa UNOPS-konsultantom koji vodi Projekat integracije, kompetentnim licem iz opštinskog sekretarijata i direktorom obdaništa. Za ove aktivnosti su obezbjeđeni dodatni izvori finansiranja iz projekta integracije.

Opremanje dnevnog boravka i kuhinje u O.Š. "Vuk Karadžić"

- Održivost realizacije plana opremanja kuhinje već je pozitivno procijenjena i o ovom prioritetu već postoje konkretni dogovori.
- Što se opremanja dnevnog boravka tiče, ideja je jako važna i sa aspekta promovisanja ideje integracije djece sa smetnjama u razvoju i njihovoj socijalizaciji. Print je voljan podržati ovu ideju (Projekat integracije) s tim što su neophodne konsultacije sa UNOPS konsultantom koji je nosioc Projekta.

- I za ovaj prioritet treba obezbijediti dogovor sa republičkim sekretarijatom i garantovati održivost

Rekonstrukcija sale za kineziterapiju za potrebe djece sa smtnjama u razvoju i invalide

- Print je voljan dati finansijsku podršku za realizaciju ovog prioriteta čim se obezbijede garancije za njegovu održivost, pri čemu Print može osigurati pomoć inženjera UNOPS-a za izradu kalkulacije troškova.

Uređenje parkova i zelenih površina

- I ovaj prioritet se dobro uklapa u kriterije Print projekta i već se radilo na procjenama za realizaciju ovog projekta. Potrebno je izraditi prijedlog projekta sa kalkulacijom.

Patronažna služba

- Što se ovog prioriteta tiče već je poznato da Print promovira integrisan pristup zdravstvenom i socijalnom sektoru. Iz dodatnog budžeta izdvojene su donacije za jedno vozilo koje bi koristili, zajednički Centar za socijalni rad i Dom zdravlja - Doboj. Iz istog dodatnog izvora finansiranja moguće je obezbijediti sredstva za kupovinu opreme i obuku stručnjaka i osoblja. Ovakav oblik integrisane teritorijalne službe je prihvatljivo rješenje za sve one koji pripadaju ranjivim kategorijama.
- Možemo se osloniti i na tehničku i stručnu pomoć IBHI experata i konsultanta UNOPS-a za zdravstvena i socijalna pitanja pri izradi modela za rad ove integrisane službe. Saradnja sa lokalnim institucijama također može osigurati pronalaženje pogodnih rješenja koja će u potpunosti odgovoriti potrebama ugroženih kategorija.

Ostali zaključci

- PRINT/UNOPS se u potpunosti slaže sa ***projektom uklanjanja arhitektonskih barijera*** jer fizički pristup nekom mjestu treba osigurati svakome i u svako doba. Pristup službama i zgradama institucija je osnovni preduslov za razvoj koncepta da je ljudski razvoj moguć samo uz pomoć integracije i borbom protiv društvene isključenosti. Važno je da ovakve ideje prihvate i podstiču lokalne vlasti a još je važnije da se svijest o ovom pitanju pretoči u praksu.
- Detaljnu procjenu troškova za svaki pojedini prioritet treba da izradi u nekoliko narednih nedjelja Opštinska radna grupa i Područna radna grupa uz pomoć (IU) kancelarije u Doboju i ostalog Print osoblja.
- Projekti trebaju biti prezentirani do 22.08.1998 god. nakon čega se žele vidjeti konkretni rezultati višemjesečnog rada.
- Implementacija svih projekata treba biti završena do decembra 1998 god.
- Održivost prioriteta je glavni preduslov za finansiranje projekata. Ako je taj uslov zadovoljen ima se i garancija da će i zajednica imati koristi od realizacije prioriteta.
- Ako se iz nekog razloga ne može postići održivost za neki prioritet, odabrat će se drugi prioritet čija će se opravdanost za realizacijom procijeniti po istom principu

kao za sve prethodne prioritete.

- Važno je tražiti i dalje podršku iz domaćih resursa jer se unapređenje i viši rezultati za svaki prioritet mogu očekivati samo udruživanjem više različitih resursa.
- Ako preostane nešto sredstava nakon realizacije odabranih prioriteta, slijedit će se poznata procedura i finansirat će se novi prioritet sa liste prioriteta u dogovoru sa Opštinskom i Područnom radnom grupom.

Kao što je odlučeno za Okruglim stolom, Opštinska i Područna radna grupa su 20.08.1998 god. dostavile UNOP/PRINT - kancelariji Doboj, izrađene projekte sa pratećom dokumentacijom za sljedeće prioritete:

- Proširenje kapaciteta obdaništa "Majke Jugović"
Mogućnost uključivanja djece sa smetnjama u razvoju
- Opremanje dnevnog boravka u O.Š "Vuk Karadžić"
Opremanje školske kuhinje
- Rekonstrukcija opremanje sale za vježbanje hendikepirane djece i invalida (kinezi-sala)

Prioritet - Uređenje parkova i zelenih površina - realizovat će se u saradnji sa "Doboj Invest-om" i za taj prioritet nije izrađena projektna dokumentacija.

3. ANALIZA ISKUSTAVA - OSNOVE NOVOG MODELA SOCIJALNE ZAŠTITE I NJENO POVEZIVANJE SA ZDRAVSTVENIM I OBRAZOVNIM SEKTOROM

Nejednakosti koje su donijela ratna razaranja produbljuju se u procesu ekonomske transformacije - u kojoj se dalje preraspodjeljuje bogatstvo i mijenja sadašnji položaj građana, društvenih grupa posebno ugroženih pa čak i cijelih regija. Iz ovih razloga je neophodno odvojiti socijalnu politiku od ekonomske. U sadašnjim uslovima nepripremljenosti za donošenje samostalne socijalne politike, dešava se, da se u ekonomsku politiku ugrađuju elementi socijalnih mjera, čime se smanjuje opšta djelotvornost. Zbog toga je neophodna reforma zdravstvenog, socijalnog i penzionog sistema.

Važno je također napomenuti da su u prethodnom sistemu sektori zdravstvo, socijalna zaštita i obrazovanje u potpunosti razdvojeni, definisani posebnim zakonima, a jedino što im je u najvećem dijelu zajedničko je da se oslanjaju uglavnom na budžetske i dirigovane izvore finansiranja. Najvećim dijelom su bili nepokriveni i dolazilo je do prelijevanja sredstava. Ova predratna praksa je i dalje nastavljena. Nova zakonska rješenja nisu dala kvalitetne izmjene. Stvaranjem novih socijalno ugroženih kategorija - izbjeglica i raseljenih lica, iako su predmet posmatranja svih pomenutih sektora, njihov status, prava i tretman je definisan posebnim zakonom. Iako je princip jedinstva akcije i nerazdvojenih potreba socijalno, zdravstveno i obrazovno ugroženih proizilazio kao jedini izlaz i nužnost, samo je najčešće deklarativno prihvaćan.

Studija IBHI-ja "Tranzicija politike i sistema socijalne zaštite u FBiH." koja je urađena a ista se upravo privodi kraju za Republiku Srpsku, ukazala je na nužnost tranzicije, počev od pravne regulative, preko tranzicije uloge, zadatka i organizacije

Centara za socijalni rad i ostalih socijalnih institucija, dobila je prvi test u Pilot projektu Mape potreba i resursa u lokalnoj zajednici.

Pilot projekat Mape potreba i resursa na nivou lokalne zajednice, pokazao je da uz pomoć i podršku stručnjaka, volonteri i korisnici tih potreba mogu u sistemu civilnog sektora putem nevladinih organizacija ustanoviti zdravstvene, socijalno-zastitne i obrazovne potrebe najugroženijih kategorija građana, ali u isto vrijeme se mogu iskazati vlastiti resursi i sposobnosti da sami svojim snagama, uz nužnu podršku stručnjaka, mogu doprinositi rješavanju i zadovoljavanju tih potreba.

Ovaj projekat je također još jednom dokazao da su elementarne egzistencionalne potrebe, bez obzira na sektorsko razdvajanje, nedjeljive i da je mnogo efikasnije da se iste integrisanim pristupom efikasnije i racionalnije rješavaju. Uvezivanje ova tri nedjeljiva sektora pomoću ove metodologije osim što je mobilisalo ljude, ono je u isto vrijeme imalo edukativni karakter u smislu iznalaženja modela da se uz malu tehničku pomoć obezbijedi samoodrživost. Dobiveni rezultati imaju višestruku primjenu. Mogu poslužiti kao osnova za izradu plana strategije i politike razvoja sa mikro lokalne zajednice na cijelu lokalnu zajednicu - opštinu.

Mogućnosti decentralizacije i sektorske integrisanosti pokazale su se opravdanim. Tokom rada članova radnih grupa sa ekspertima IBHI-ja ocijenilo se, da se na primjer, projektom razvijanja institucionalne i vaninstitucionalne zaštite starih poveže sektor zdravstva - zdravstvena patronaža i kućno liječenje, sa socijalnim sektorom - kućna njega i dnevno zbrinjavanje starih lica. Isto tako je integrisanost zdravstva, socijalne zaštite sa sektorom obrazovanja primjenjiva u projektu - zaštita i integracija djece ometene u psihičkom razvoju. Pored ova dva primjera integrisanosti sektora, može se uzeti i prijedlog ORG-e koja je predložila da se izvrši opremanje sale sa kinezi terapiju koja se nalazi u Domu penzionera, a koja bi koristila za potrebe djece sa poremećajima u razvoju, za invalide i za zdravstvo - fizikalna terapija.

Istraživanje po metodologiji pomenutog projekta ustanovljeno je, a što je konstatovano i u studiji IBHI-ja, da u pomenutim sektorima (zdravstvu, socijalnoj zaštiti i nekim djelovima obrazovanja), pored državnih institucija i javnih službi, značajan doprinos mogu dati nevladine organizacije (humanitarne i udruženja građana) koje svojim aktivnostima nadoknađuju nedostatak institucionalnog intervencionizma, a ujedno u ovim segmentima uvode postepeno demokratizaciju i dobrovoljni rad kao humanu akciju, pomoć ugroženim i ustanovljavanje modela solidarnosti na kojem se bazira civilno društvo.

Ovaj model decentralizacije i integrisanosti pomenutih sektora a prije svega zdravstva i socijalne zaštite, ima zadatak da posluži kao model za tranziciju socijalnih službi a naročito Centara za socijalni rad u svijetlu novih zadataka, uloge i organizacije i uvođenje kućnog ljekara koji je prihvaćen kao oblik transformacije Primarne zdravstvene zaštite, s druge strane.

Pomenuta studija je dala da Centri za socijalni rad pored zadataka koji su im dati zakonskom državnim regulativom, mogu i da se bave pružanjem svih ostalih usluga socijalno ugroženim grupama po principu nevladinih organizacija. Sredstva mogu obezbjeđivati na bazi ugovora - projekata s tim da tim svojim radom i angažovanjem obezbijede pored zadovoljenja potreba fokusiranih grupa, korist lokalnoj zajednici i

održivost projekta.

Obzirom da se nalazimo u vremenu početka tranzicije cjelokupnog sistema, sasvim je razumljivo da treba koristiti one modele koji su se pokazali efikasni i lako primjenljivi. Zbog toga ovaj Pilot projekat je osnova za promjenu i tranziciju sistema socijalne službe, ali da bi se to moglo primjenjivati neophodno je paralelno raditi na promjeni zakonodavstva u ovim sektorima koje bi stvorilo mogućnost za primjenu ovog modela. Rad neprofitnih organizacija također nije zakonodavno regulisan u odnosu na zemlje u tranziciji.

Ovo posebno treba naglasiti, jer u ovakvim uslovima u kojima se privreda nalazi, odnos broja zaposlenih u odnosu na broj lica koji se nalaze u potrebi zbrinjavanja, ne postoji način da se sredstva za zadovoljavanje elementarnih poreba obezbjede iz budžeta bez intervencije međunarodne zajednice. Međunarodna zajednica ne želi dati sredstva koja bi samo sanirala postojeće stanje, ona želi da vidi i plan i izlaz koji podrazumijeva promjenu sistema. Novi metod ustanovljavanja prioriteta je pokazao da održivi razvoj zamjenjuje klasičnu humanitarnu pomoć. Zbog svega naprijed izloženog, iskustva polučena ovim pilot projektom, rezultati studija, trebali bi da posluže kao osnov za transformaciju prije svega sistema socijalne zaštite, jer socijalna sigurnost građana je jedan od osnovnih segmenata na kojima počiva civilno društvo. Izradom mapa se pokazalo da su građani zainteresovani i da se mogu maksimalno involvirati u lokalnu zajednicu.